

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach

LKA.411.004.02.2022

**Pani
Agata Bucko-Serafin
Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony
Środowiska**

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
w Katowicach
ul. Damrota 16
40-022 Katowice

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

D/22/505 – Działania podmiotów publicznych w związku z kryzysem ekologicznym
na rzece Odrze

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach ¹ , ul. Damrota 16, 40-022 Katowice
Kierownik jednostki kontrolowanej	Agata Bucko-Serafin – Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Katowicach ² (akta kontroli str. 3)
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Przygotowanie do przeciwdziałania zagrożeniom związanym z jakością wód rzek. 2. Działania podjęte w sytuacji wystąpienia w 2022 r. zagrożenia związanego z jakością wód rzeki Odry.
Okres objęty kontrolą	Od 1 lipca 2021 r. do dnia zakończenia czynności kontrolnych, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	Piotr Graca, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/204/2022 z 12 października 2022 r. Marek Matysek, inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/242/2022 z 5 grudnia 2022 r. (akta kontroli str. 1-2)

¹ Dalej: Inspektorat.

² Od 10 lipca 2018 r.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, realizując zadania inspekcji ochrony środowiska wskazane w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska⁵, koncentrował się przede wszystkim na kontroli podmiotów korzystających ze środowiska w rozumieniu ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska⁶ w zakresie: przestrzegania przepisów o ochronie środowiska, przestrzegania decyzji ustalających warunki korzystania ze środowiska oraz przestrzegania zakresu, częstotliwości i sposobu prowadzenia pomiarów wielkości emisji i jej wpływu na stan środowiska. Kontrole te prowadzono zgodnie z przyjętymi w planach rocznych kierunkami działania oraz z uwzględnieniem celów działalności kontrolnej wskazanych przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska⁷.

W okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. Inspektorat przeprowadził 408 kontroli podmiotów dotyczących ich działalności wpływającej na jakość wód, z czego w 230 przypadkach kontrole te potwierdziły wystąpienie nieprawidłowości. Analiza 19 kontroli dotyczących gospodarki wodnej i ryzyka zanieczyszczenia wód przeprowadzonych na miejscu wykazała, że każdorazowo dokonywano oględzin urządzeń, instalacji, wylotów ścieków (itp.), czynności te rzetelnie dokumentowano fotografiami, przeglądano dokumentację prowadzoną przez podmioty odprowadzające ścieki, a w 11 przypadkach pobrano próby wody (ścieków) do badań. W jednym przypadku kontrola dotyczyła postępowania z odpadami powydobywczymi i przeprowadzono ją w oparciu o dokumentację przedłożoną przez przedsiębiorcę.

W reakcji na wpływające informacje dotyczące zanieczyszczenia wód powierzchniowych, w tym pierwsze informacje o obecności śniętych ryb⁸, bezzwłocznie kierowano pracowników w miejsca zdarzeń celem dokonania oględzin i pobrania prób wody.

Inspektorat w związku z wystąpieniem w sierpniu i wrześniu 2022 r. sytuacji kryzysowej na Odrze podjął bezzwłoczne i adekwatne działania oraz rzetelnie zrealizował doraźne zadania wskazane przez GIOŚ polegające przede wszystkim na przeprowadzeniu dodatkowych 41 kontroli 39 podmiotów istotnych z punktu widzenia ryzyka wprowadzenia dużych ładunków zanieczyszczeń do Odry i jej dopływów. Przeanalizowano także dane automonitoringowe dotyczące odprowadzania wód kopalniach w 35 miejscach zrzutów.

Zarówno ww. kontrole, jak i badania prób wody pobieranych począwszy od 30 marca 2022 r. w związku ze zgłaszanymi przypadkami śniętych ryb w Kanale Gliwickim, a także analiza danych otrzymywanych w ramach badań prowadzonych na zlecenie podmiotów zobowiązanych do automonitoringu, nie doprowadziły do ujawnienia źródła zanieczyszczenia potencjalnie odpowiedzialnego za śnięcie ryb.

Działania podejmowane przez Inspektorat zarówno w ramach standardowej działalności, jak i wskutek zaleceń GIOŚ, nie ujawniły także innych niż zanieczyszczenia czynników, które mogłyby spowodować obserwowany szczególnie w III kw. 2022 r. masowy pomór ryb w Odrze. Nie został także zidentyfikowany żaden podmiot, który w sposób istotny przekroczył warunki posiadanego pozwolenia wodnoprawnego na wprowadzanie ścieków bezpośrednio do Odry, Kanału Gliwickiego albo rzeki Kłodnicy.

Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska współpracował z innymi organami zaangażowanymi w działania związane z sytuacją kryzysową na rzece Odrze,

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dz. U. z 2021 poz.1070, ze zm., dalej: ustawa o Inspekcji Ochrony Środowiska.

⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 2556, ze zm., dalej: Prawo ochrony środowiska.

⁷ Dalej: GIOŚ.

⁸ Otrzymane 30 marca 2022 r.

a w szczególności z Wojewodą Śląskim, GIOŚ i Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie. Współpraca ta polegała przede wszystkim na przekazywaniu informacji o dokonanych ustaleniach, tj. wyników oględzin terenu, w tym dokonanych z użyciem dronów, wyników badań pobranych prób wody oraz wyników przeprowadzonych kontroli.

W okresie objętym kontrolą do Inspektoratu wpłynęły łącznie 64 wnioski (zgłoszenia/interwencje) dotyczące ryzyka zanieczyszczenia wód. Kontrola próby dokumentacji 20 spraw wykazała, że we wszystkich sprawach organ je przeanalizował i podjął rzetelne działania dotyczące ich weryfikacji i wyjaśnienia zgłoszonych sytuacji.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej⁹ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Przygotowanie do przeciwdziałania zagrożeniom związanym z jakością wód rzek

Opis stanu faktycznego

1.1. Zadania związane z zagrożeniami dotyczącymi jakości środowiska, w tym wód, powierzono Wydziałowi Inspekcji¹⁰. Zadania wydziału obejmowały m.in. prowadzenie kontroli podmiotów korzystających ze środowiska dotyczących przestrzegania przepisów o ochronie środowiska i przestrzegania decyzji ustalających warunki korzystania ze środowiska oraz przestrzegania zakresu, częstotliwości i sposobu prowadzenia pomiarów wielkości emisji i jej wpływu na stan środowiska. Jako zadania wydziału wskazano także: podejmowanie decyzji wstrzymujących działalność prowadzoną z naruszeniem wymagań związanych z ochroną środowiska lub z naruszeniem warunków korzystania ze środowiska, przeciwdziałanie poważnym awariom oraz sprawowanie nadzoru nad usuwaniem ich skutków, wykonywanie zadań w zakresie zapobiegania szkodom w środowisku i ich naprawy oraz zadania wskazane w Prawie wodnym¹¹. Ww. zadania realizowały także Delegatury Inspektoratu w Bielsku-Białej (na obszarze powiatów bielskiego, cieszyńskiego, pszczyńskiego, żywieckiego i miasta Bielsko-Biała) i w Częstochowie (na obszarze powiatów częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego, myszkowskiego, tarnogórskiego, zawierciańskiego i miasta Częstochowa).

(akta kontroli str. 19-22, 28, 38-40, 46)

Zadania powyższe realizowało przeciętnie 12 osób, z tego cztery w Inspektoracie w Katowicach oraz po cztery osoby w Delegaturach Inspektoratu w Częstochowie i w Bielsku-Białej. Zakres zadań przypisanych pracownikom w dokumentach pn. „Zakres obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności”, obejmował m.in. prowadzenie kontroli przestrzegania i stosowania przepisów, zezwoleń i decyzji administracyjnych dotyczących ochrony środowiska przez podmioty korzystające ze środowiska, w szczególności w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, stosowania osadów ściekowych, zagadnień objętych cyklami kontrolnymi¹²; podejmowanie kontroli interwencyjnych, przygotowanie w ramach działań pokontrolnych postanowień, zarządzeń, wystąpień pokontrolnych oraz innych dokumentów, przygotowanie pisemnych odpowiedzi informujących o ustaleniach przeprowadzonych kontroli, koordynowanie i planowanie zadań, prowadzenie postępowań administracyjnych

⁹ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹⁰ Wynikało to z regulaminów organizacyjnych Inspektoratu zatwierdzonych zarządzeniami Wojewody Śląskiego nr 215/19 z 21 maja 2019 r. oraz nr 385/22 z 18 października 2022 r.

¹¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz.U. z 2021 r. poz. 2233, ze zm.), dalej: Prawo wodne.

¹² Tj. zadaniami kontrolnymi zgrupowanymi dla osiągnięcia określonego celu.

w związku z naruszeniem wymogów ochrony środowiska, w tym przygotowywanie decyzji administracyjnych i zarządzeń pokontrolnych.

Spośród 12 objętych analizą pracowników, wszyscy posiadali wykształcenie wyższe, w tym osiem osób wykształcenie o kierunku inżynieria środowiska, dwie osoby ukończyły kierunek ochrona środowiska, jedna osoba była magistrem chemii, a jedna posiadała wykształcenie pedagogiczne.

(akta kontroli str. 48-75, 424)

Zadania dotyczące szybkiego reagowania na zdarzenia awaryjne poczynając od 1 stycznia 2020 r. powierzono grupie interwencyjno-wyjazdowej działającej 24 godziny na dobę siedem dni w tygodniu. Powyższy sposób przyjmowania zgłoszeń zapewnił bieżące i właściwe reagowanie na informacje, które wpływały do Inspektoratu w sprawie zanieczyszczeń wód. Poczynając od 19 października 2022 r. ww. grupa 12 inspektorów weszła w skład Wydziału Zwalczania Przystępczości Środowiskowej, zaś jej zakres działania polegał przede wszystkim na prowadzeniu całodobowo działań rozpoznawczych w przypadku interwencji dotyczących zanieczyszczenia środowiska (głównie odpadami).

Wpływające informacje i zgłoszenia były rejestrowane w teleinformatycznym systemie zarządzania dokumentacją (EZD), zgłoszenia telefoniczne dokumentowano w formie „protokołu przyjęcia zgłoszenia telefonicznego”. Wpływające do Inspektoratu informacje dotyczące przypadków potencjalnego naruszania przepisów ochrony środowiska były dekretowane do właściwego wydziału lub delegatury, natomiast gdy wpływały poza godzinami pracy Inspektoratu były analizowane przez inspektorów pełniących dyżury. Dokonywali oni analizy otrzymanych informacji (np. o miejscu wystąpienia zdarzenia, o kolorze wód, występowaniu piany), decydowali o interwencyjnym poborze próbek wody. Czynności dotyczące poboru próbek oraz ich przekazania do laboratorium były dokumentowane protokołami.

(akta kontroli str. 122-124)

W opinii Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska zasoby osobowe, techniczne i finansowe, którymi dysponował, okazały się wystarczające z uwagi na dodatkowe zasilenia z rezerwy budżetowej Wojewody Śląskiego¹³ przeznaczonej na sfinansowanie kosztów zwiększonej aktywności Inspektoratu w związku z kryzysem na Odrze. Koszty te generowane były przede wszystkim w związku z użytkowaniem samochodów (paliwo, naprawy), koniecznością wypłacania wynagrodzeń za godziny nadliczbowe przepracowane przez pracowników oraz nagród związanych z dodatkowymi obowiązkami pracowników, zakupem dodatkowych pojemności dyskowych na potrzeby dokumentowania (głównie filmów i zdjęć) działań inspekcji w terenie.

Odnosząc się do aspektu środków finansowych na wynagrodzenia, Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska stwierdził, że nie pozwalają one na satysfakcjonujące wynagradzanie pracowników (ze szczególnym uwzględnieniem inspektorów ochrony środowiska) w stopniu zapewniającym konkurencję na rynku pracy. Inspektorzy ci wykonują pracę wymagającą wysokich kwalifikacji merytorycznych, w trudnych warunkach otoczenia, niejednokrotnie mając do czynienia z przestępcami czy nawet zorganizowaną przestępczością, w stanie zwiększonego zagrożenia korupcją. Powyższa sytuacja powoduje zarówno rezygnacje z pracy, jak i trudności w pozyskaniu pracowników związane ze zbyt niskimi płacami wobec oczekiwań pracowników.

Jak stwierdził Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, sytuacja kryzysowa na Odrze wiązała się z koniecznością wykonywania zadań niestandardowych,

¹³ Zwiększenia te wyniosły w latach 2021-2022 odpowiednio 185,0 tys. zł i 237,4 tys. zł, co stanowiło 1,4% i 1,7% budżetu.

wynikających z doraźnych poleceń GIOŚ – głównie wyjazdów, dokonywania oględzin i poboru prób, w ponadnormatywnym wymiarze czasu pracy oraz wymagała przekierowania personelu z innych niż rutynowe zadań (badania wody na Kanale Gliwickim, Kłodnicy oraz Odrze). Zadania te były realizowane równolegle z wzmożonymi kontrolami podmiotów wprowadzających ścieki do Odry i jej dopływów dzięki zaangażowaniu pracowników.

Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska wyjaśnił także, że w przypadku nałożenia obowiązku zwiększenia częstotliwości kontroli podmiotów wprowadzających ścieki do wód oraz kontynuowania nadzoru nad wodami, polegającego na bieżącym poborze prób wody z Kanału Gliwickiego, Kłodnicy i Odry konieczne będzie zatrudnienie dodatkowych pracowników do wykonywania tych zadań.

W ocenie Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska główne zasoby techniczne do realizacji zadań (25 samochodów, cztery drony, telefony, komputery) były wystarczające dla zintensyfikowania działań związanych z sytuacją kryzysową na Odrze, a infrastruktura informatyczna była na bieżąco rozbudowywana na potrzeby archiwizacji danych i zagwarantowania ich bezpieczeństwa.

(akta kontroli str. 660-661, 714-715)

Inspektorat współpracował z Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie w zakresie identyfikacji źródeł zagrożeń dla jakości wód. W okresie objętym kontrolą współpraca ta dotyczyła m.in. reakcji na zgłoszenia dotyczące zanieczyszczeń wód, przekazywania wyników przeprowadzonych kontroli, w tym danych o parametrach ścieków odprowadzanych przez skontrolowane podmioty, niezbędnych w celu sprawowania nadzoru nad gospodarką ściekową podmiotów, dostępu do danych o urządzeniach i podmiotach nimi zarządzających oraz wydanych pozwoleń.

(akta kontroli str. 120-121, 399-422)

1.2. Inspektorat nie gromadził danych dotyczących liczby punktowych i obszarowych źródeł zanieczyszczeń wprowadzonych do wód, w tym ilości wprowadzanych ścieków. Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, do czynników znacząco oddziałujących na jakość wód na obszarze dorzecza Odry należały głównie ilość i jakość ścieków odprowadzanych przez podmioty gospodarcze do rzeki Odry, spływy powierzchniowe z pól uprawnych związane z wymywaniem stosowanych nawozów naturalnych oraz mineralnych, a także czynniki atmosferyczne, tj. temperatura otoczenia oraz opady atmosferyczne i związany z tym poziom rzek i ich przepływ. Przyjęte cele działalności Inspektoratu¹⁴, cykle kontrolne, w tym działania kontrolne planowane, korelowały z ww. czynnikami znacząco oddziałującymi na jakość wód. Opracowując plany kontroli na lata 2021 i 2022, uwzględniono wytyczne przekazywane przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, w których wskazano cele kontrolne wymagane do zrealizowania w ciągu roku kalendarzowego dotyczące m.in. gospodarki wodno-ściekowej, takie jak kontrola gospodarki odpadami powstającymi w wyniku oczyszczania ścieków komunalnych, w tym zagospodarowania osadów ściekowych, kontrola przestrzegania warunków dotyczących ilości pobieranej wody określonych w pozwoleniach wodnoprawnych oraz pozwoleniach zintegrowanych, kontrola przestrzegania warunków dotyczących ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi określonych w pozwoleniach wodnoprawnych oraz pozwoleniach zintegrowanych, kontrola przestrzegania przepisów dotyczących wprowadzania do urządzeń kanalizacyjnych,

¹⁴ Cele kontrolne Inspektoratu wynikały m. in. z dokumentu pn. „Wytyczne do planowania działalności organów inspekcji ochrony środowiska” przekazanych przez GIOŚ na rok 2021 oraz na rok 2022, a następnie znalazły odzwierciedlenie w planach pracy oraz kierunkach rozwoju Inspektoratu opracowanych na rok 2021 i 2022.

będących własnością innych podmiotów, ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego.

Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, Inspektorat zrealizował także cykle kontrolne w zakresie dotyczącym ochrony wód przed zanieczyszczeniem obejmujące 78 podmiotów prowadzących produkcję rolną, a w szczególności podmiotów, które w bezpośrednim sąsiedztwie wód powierzchniowych przechowują lub stosują nawozy lub nawozy naturalne pod kątem dokonania oceny (w tym na podstawie wyników pomiarów jakości wód powierzchniowych), czy prowadzona działalność rolnicza powoduje zanieczyszczenie wód azotanami. Działania przeprowadzone w ramach celów i cykli kontrolnych korelowały z czynnikami znacząco oddziałującymi na jakość wód. Ponadto Inspektorat realizował kontrole pozaplanowe, które szczególnie w 2022 r. miały znaczący udział w jego działalności kontrolnej, z uwagi na dużą liczbę wniosków o interwencję oraz sytuację kryzysową na Odrze.

(akta kontroli str. 639-641)

Inspektorat gromadził dane wynikające z pozwoleń zintegrowanych oraz pozwoleń wodnoprawnych wydanych na rzecz podmiotów z terenu województwa śląskiego i uprawniających do odprowadzania ścieków do wód lub do ziemi w następujący sposób:

a) Dane o pozwoleniach zintegrowanych i objętych nimi instalacjach prowadzono w formie arkusza kalkulacyjnego na jednym stanowisku komputerowym. Układ bazy gromadzonych danych był zgodny z podziałem na rodzaje instalacji wynikające z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 sierpnia 2014 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości¹⁵. Ewidencja obejmowała wszystkie rodzaje instalacji podlegające obowiązkowi posiadania pozwolenia zintegrowanego, w tym instalacje do oczyszczania ścieków¹⁶ oraz umożliwiała dostęp do danych potrzebnych do sprawozdawczości. Usystematyzowanie danych, w tym dotyczących lokalizacji instalacji, umożliwiało ich analizę pod kątem planowania kontroli tych instalacji. Liczba instalacji zaewidencjonowanych, wg danych wynikających z bazy, wyniosła na 1 lipca 2021 r. 450, a na 31 grudnia 2022 r. 393¹⁷.

b) Zasoby danych zawartych w pozwoleniach wodnoprawnych przechowywano w formie papierowej w segregatorach usystematyzowanych według organów wydających te pozwolenia. Dla każdego organu wydającego pozwolenia wodnoprawne był prowadzony odrębny segregator, a w każdym segregatorze była prowadzona dokumentacja w sposób chronologiczny. W zasobach Inspektoratu w trakcie oględzin¹⁸ znajdowały się 3903 pozwolenia wodnoprawne. Usystematyzowanie gromadzonych danych o podmiotach posiadających pozwolenia i ich zakresie umożliwiało ich analizę m.in. w celu planowania i realizacji kontroli.

Ww. zasoby umożliwiały m.in. analizę podmiotową tj. uzyskanie informacji o podmiotach użytkujących określone instalacje lub prowadzących określony rodzaj działalności (w tym odprowadzających ścieki), miejscach prowadzenia działalności objętej pozwoleniami i odbiornikach ścieków, dacie otrzymania pozwolenia.

¹⁵ Dz. U. z 2014 r. poz. 1169.

¹⁶ Z wyjątkiem oczyszczalni komunalnych.

¹⁷ W ewidencji na dzień 31 grudnia 2022 r. było 394 instalacji, jednakże wobec jednej instalacji toczyło się postępowanie administracyjne.

¹⁸ Oględziny bazy komputerowej obejmującej wszystkie instalacje, dla których wymagane było posiadanie pozwolenia zintegrowanego oraz zbiory wydanych pozwoleń wodnoprawnych na 5 stycznia 2023 r.

Kopie pozwoleń zintegrowanych i wodnoprawnych Inspektorat otrzymywał od organów, które je wydawały, a także od kontrolowanych podmiotów w trakcie prowadzonych kontroli.

Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, baza instalacji wymagających pozwolenia zintegrowanego została opracowana w oparciu o wytyczne otrzymane z GIOŚ i była dostępna na stronie internetowej Inspektoratu¹⁹, Inspektorat nie miał ustawowego obowiązku prowadzenia elektronicznego zbioru pozwoleń wodnoprawnych, ani ewidencji danych zawartych w tych pozwoleniach.

(akta kontroli str. 636-638,652-653)

1.3. W okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. do Inspektoratu wpłynęły łącznie 64 zgłoszenia (wnioski/interwencje) dotyczące zanieczyszczenia wód.

W wyniku kontroli próby 20²⁰ wniosków (interwencji i zgłoszeń) ustalono, że we wszystkich sprawach organ je przeanalizował i podjął działania dotyczące ich weryfikacji i wyjaśnienia zgłoszonych sytuacji:

- w następstwie 17 zgłoszeń Inspektorat przeprowadził kontrole we wskazanych podmiotach,
- w jednym przypadku sprawę przekazano innemu organowi,
- w jednym przypadku dokonano poboru prób wody i zbadania jej składu w laboratorium, a w kolejnej sprawie wykorzystano wyniki wcześniejszej kontroli przeprowadzonej w podmiocie korzystającym z wód, których dotyczyło zgłoszenie potwierdzające prowadzenie przez wskazany podmiot działalności w oparciu o aktualne pozwolenia zintegrowane i wodnoprawne, prawidłową rejestrację danych o ilościach odprowadzanych ścieków i gospodarkę szlamami i osadami pofiltracyjnymi,
- w dwóch przypadkach kontrolowane podmioty nie posiadały decyzji pozwalających na odprowadzenie wód (pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie wód z gospodarstwa rolnego do rowu – jednakże w odprowadzanych ściekach nie stwierdzono przekroczeń, pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie ścieków z posesji, na której funkcjonował warsztat samochodowy) – okoliczności tych nie wskazano w nadesłanych zgłoszeniach, lecz ujawniono je w toku przeprowadzonych kontroli.

We wszystkich sprawach organ załatwił wnioski w ciągu miesiąca, co zgodne było z art. 237 § 1 w związku z art. 244 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego²¹.

(akta kontroli str. 131-140, 627-633)

1.4. W okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. inspektorzy ochrony środowiska przeprowadzili ogółem 408²² kontroli dotyczących jakości wód, w tym 100 kontroli planowych, 213 kontroli interwencyjnych, 87 kontroli na wniosek zakładów²³, osiem kontroli prowadzonych inwestycji bądź innych. W 230 przypadkach (56,5%) kontrole wykazały nieprawidłowości. W tej liczbie 65 kontroli dotyczyło Odry i jej dopływów.

¹⁹ <https://www.gov.pl/web/wios-katowice/pozwolenia-zintegrowane>

²⁰ W tym dotyczących zanieczyszczenia: Potoku Chudowskiego, rzeki Piotrówka, Warty, Cieką Ornontowickiego, rzeki Pankówki, Kłodnicy, Odry, cieką Promna dopływu Kłodnicy, rzeki Wiercicy, Kanalu Gliwickiego, Liswarty, rzeki Czarna Struga, potoku w Wieszowie, cieką Pijawka, Potoku Bielszowickiego.

²¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 2000, ze zm., dalej: Kpa.

²² W tym 145 dotyczących wód Odry i jej dopływów.

²³ Głównie w sprawach prowadzonych inwestycji.

W wyniku analizy próby 19 kontroli podmiotów korzystających ze środowiska w rozumieniu ustawy Prawo ochrony środowiska, których przedmiotem było m.in. przestrzeganie przepisów o ochronie środowiska, przestrzeganie decyzji ustalających warunki korzystania ze środowiska, eksploatacja instalacji i urządzeń chroniących środowisko przed zanieczyszczeniami, z tego dziesięciu kontroli podjętych w związku z kryzysem na Odrze, ustalono że:

- we wszystkich 19 przypadkach dokonano oględzin obiektów i urządzeń (wylotów ścieków, oczyszczalni, przepustów, itp.), co udokumentowano m.in. fotografiami,
- w 11 przypadkach pobrano próby wody (ścieków) do badań w laboratorium GIOŚ, zakres badań pobranych próbek odzwierciedlał parametry ścieków określone w pozwoleniach,
- we wszystkich przypadkach skontrolowano dokumentację prowadzoną przez kontrolowane podmioty (m.in. pozwolenia i decyzje określające warunki odprowadzania ścieków) oraz zweryfikowano sposób prowadzenia przez zobowiązane podmioty własnych pomiarów, własne pomiary były udokumentowane w formie papierowej,
- w pięciu przypadkach kontrole były zaplanowane i podmioty zawiadomiono o zamiarze wszczęcia kontroli w obiektach kontrolowanego, w 14 przypadkach kontrole miały charakter interwencyjny i kontrolowanych podmiotów nie zawiadomiono o zamiarze ich wszczęcia,
- we wszystkich przypadkach kontrole przeprowadzono w godzinach pracy przedsiębiorstw,
- w 18 sprawach wydano zarządzenia pokontrolne, a w jednej sprawie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Badaniem objęto również jedną kontrolę dotyczącą przestrzegania przepisów o odpadach²⁴. Kontrolę przeprowadzono w oparciu o dokumentację przedłożoną przez kontrolowany podmiot w zakresie aktywności termicznej składowiska odpadów pogórnicych. Dokumentacja wskazywała na brak oznak aktywności termicznej w przeważającej części składowiska odpadów pogórnicych, a w odniesieniu do dwóch rejonów, w których zaobserwowano anomalie, zalecono ich obserwację.

(akta kontroli str. 664-665)

Inspektorat wskazał trzy przypadki kontroli, w których zakres zleconych badań prób odprowadzonych ścieków obejmował wskaźniki inne niż wymienione w pozwoleniu wodnoprawnym lub zintegrowanym²⁵. W jednym przypadku dotyczyło to kontroli przeprowadzonej w związku z kryzysem ekologicznym na rzece Odrze²⁶, a dodatkowe badanie miało na celu ustalenie występowania rtęci w Kanale Gliwickim, lecz nie potwierdziło jej występowania w odprowadzanych ściekach.

Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, tego typu działania podejmowane były w wyjątkowych sytuacjach, np. w przypadku wystąpienia podejrzenia zrzutu ścieków o innym składzie aniżeli określonym w pozwoleniu lub podmiotów działających bez pozwolenia na zrzut ścieków.

(akta kontroli str. 654-655)

1.5. Inspektorat opracowywał na dany rok kalendarzowy plan pracy oraz kierunki rozwoju. W okresie objętym kontrolą Inspektorat opracował:

²⁴ Tj. ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2022 r. poz. 699, ze zm.).

²⁵ W jednym przypadku badanie miało wykazać zanieczyszczenie odpadami biologicznymi z ubojni odprowadzanych wód opadowych i roztopowych, a w drugiej sprawie dotyczyło zawartości wód wypływających do środowiska z osadnika koksowni wprowadzanych bez pozwolenia wodnoprawnego.

²⁶ Dot. pozycji nr 3 spośród 41 zrealizowanych w 2022 r. kontroli.

- „Plan pracy oraz kierunki rozwoju Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach w 2021 roku” (podpisany 8 stycznia 2021 r.),
- „Plan pracy oraz kierunki rozwoju Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach w 2022 roku” (podpisany 30 grudnia 2021 r.).

W ww. dokumentach nie uszczegółowiono planów działalności kontrolnej ani kierunków działania Inspektoratu w stopniu umożliwiającym wyodrębnić działań dotyczących zanieczyszczenia wód, w tym konkretnych rzek i zlewni Odry.

Ze strony GIOŚ nie wpłynęły wytyczne dotyczące zwiększenia w ww. planach zakresu działań lub priorytetów dotyczących zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

Ww. plany sporządzono zgodnie z wytycznymi do planowania działalności organów Inspekcji Ochrony Środowiska w 2021 r. oraz w 2022 r. zatwierdzonymi przez GIOŚ.

(akta kontroli str. 673-712)

Objęte badaniem kontrole (20 postępowań, z tego pięć kontroli planowych oraz 15 kontroli interwencyjnych) uwzględniały ujęte w ww. planach kierunki (cele działania). W planie na 2021 r. ujęto łącznie 57 tzw. „ogólnopolskich celów kontroli”, w tym kontrole przestrzegania warunków dotyczących ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód lub ziemi, określonych w pozwoleniach wodnoprawnych i pozwoleniach zintegrowanych (cel nr 30 i 31).

W planie na 2022 r. ujęto łącznie 58 celów kontroli, w tym kontrole przestrzegania warunków dotyczących ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód lub ziemi, określonych w pozwoleniach wodnoprawnych i pozwoleniach zintegrowanych (cel nr 29 i 30).

W okresie objętym kontrolą Inspektorat otrzymał jedno polecenie z GIOŚ dotyczące przeprowadzenia cyklu kontroli, którego opis zawarto w punkcie 2.3 niniejszego wystąpienia.

(akta kontroli str. 639-640, 664-665, 673-693)

1.6. W Inspektoracie prowadzony był informatyczny system kontroli (ISK), który zawierał na koniec 2022 r. dane o 10 143 podmiotach, z których 4 205 objętych było obowiązkiem wykonywania badań automonitoringowych. Obowiązki te dotyczyły różnych komponentów środowiska, jednakże brak było możliwości wykazania (wyfiltrowania) podmiotów odprowadzających ścieki do rzek i ziemi²⁷. Zbiór danych był prowadzony od marca 2021 r. i zawierał – wg stanu na koniec 2022 r. – 293 podmioty prowadzące automonitoring z zakresu gospodarki wodno-ściekowej (tj. komponentów „woda” i „ścieki”). Dla każdego z tych podmiotów prowadzono folder plików zawierających dane z automonitoringu²⁸.

W okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2021 r. Inspektorat przeanalizował 395, a w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r. 1400 sprawozdań podmiotów zobowiązanych do przekazywania danych w ramach automonitoringu dotyczącego wszystkich komponentów środowiska. Z łącznej liczby 1795 analiz w 219 przypadkach (z tego: 41 w II półroczu 2021 r. i 178 w 2022 r.)²⁹ dotyczyły one komponentów „woda” i „ścieki”, w tym m.in. ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód lub ziemi w zakresie określonym w pozwoleniu wodnoprawnym albo pozwoleniu zintegrowanym.

W odniesieniu do 53 przypadków nadesłanych danych stwierdzono nieprawidłowe wywiązywanie się z nałożonych obowiązków. Nieprawidłowości te dotyczyły:

- nieterminowego przesyłania danych w 24 przypadkach,

²⁷ Inspektorat nie miał obowiązku prowadzenia rejestru podmiotów dostarczających badania automonitoringowe. Nadsyłane sprawozdania były gromadzone w sposób usystematyzowany.

²⁸ Zachowywano tam pliki otrzymane od podmiotów oraz skany dokumentów przesyłanych w formie papierowej.

²⁹ Dane te pozyskano z rejestru kontroli ISK.

- przekroczenia obowiązujących parametrów (poziomów ładunków zawartych w ściekach, ilości ścieków) w 20 przypadkach,
- niewystarczającego zakresu danych (liczba badań, zakres badań, objęcie badaniami wszystkich wymaganych wylotów ścieków) w 12 przypadkach,
- pięciu przypadków zastosowania błędnej metodyki poboru prób do analiz,
- w przypadku pięciu podmiotów nie uznano³⁰ przedłożonych prób, gdyż pomiary te nasuwały zastrzeżenia,
- dwóm podmiotom naliczono kary i opłaty dodatkowe (w łącznej kwocie 244,5 tys. zł).

We wszystkich 53 przypadkach Inspektorat w związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami podejmował stosowne działania w celu usunięcia nieprawidłowości.

(akta kontroli str. 641-642, 666-668, 795-813)

1.7. Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska nie wydawał w okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. decyzji³¹ wstrzymujących działalność w związku z zagrożeniem dla jakości wód.

(akta kontroli str. 713)

1.8. Inspektorat otrzymał od GIOŚ wytyczne do planowania działalności Inspekcji Ochrony Środowiska na 2021 r. oraz na 2022 r. Wskazano w nich m.in. wymóg uwzględnienia w zakresie realizowanych zadań: kontroli planowych polegających na sprawdzeniu sposobu wywiązywania się z obowiązków przez zakłady, kontroli doraźnych, interwencyjnych oraz działań mających na celu wykrywanie przestępstw i wykroczeń, ogólne zasady planowania, priorytety oraz ogólnopolskich celów kontroli na dany rok. Sporządzone w Inspektoracie plany pracy oraz kierunki rozwoju uwzględniały otrzymane wytyczne.

(akta kontroli str. 673-712)

Realizując obowiązek wynikający z art. 5 ust. 4 pkt 2 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska, Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska ustalił, w porozumieniu z wojewodą, kierunki działania oraz roczne plany pracy WIOŚ, których elementem są roczne plany działalności kontrolnej. Nastąpiło to poprzez przedłożenie Wojewodzie Śląskiemu dokumentów: „Plan działania oraz kierunki rozwoju WIOŚ w Katowicach w roku 2021” oraz „Plan działania oraz kierunki rozwoju WIOŚ w Katowicach w 2022 roku”, do których Wojewoda nie składał wniosków ani uwag, a które zostały zatwierdzone przez ten organ. W dokumentach tych nie wyszczególniono żadnych konkretnych rzek, w tym działań zapobiegających zanieczyszczeniu Odry.

(akta kontroli str. 673-712, 717-721)

1.9. Inspektorat sporządził, zgodnie z art. 5 ust. 4 pkt 4 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska, analizę i ocenę przestrzegania na obszarze województwa śląskiego przepisów wskazanych w art. 2 ust. 1 tej ustawy. W dokumencie, stanowiącym roczne sprawozdanie z działalności inspekcji ochrony środowiska za 2021 r., przesłanym do GIOŚ 15 lutego 2022 r., nie wyszczególniono działań związanych z zanieczyszczeniami Odry lub zapobiegania takim zanieczyszczeniom. Zakres prezentowanych danych zgodny był z otrzymanymi wytycznymi.

(akta kontroli str. 733-771)

³⁰ Na podstawie art. 287 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne.

³¹ O których mowa w art. 12 ust. 4 pkt 1 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska.

1.10. W okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska ustalił w drodze decyzji na podstawie art. 280 pkt 2 lit. b Prawa wodnego ogółem 36 opłat podwyższonych na łączną kwotę 14.774,8 tys. zł, z tego:

- 30 opłat na kwotę 14.712,2 tys. zł w związku z wprowadzaniem ścieków do środowiska (do wód lub ziemi) w sposób niezgodny z wydanymi w pozwoleniach wodnoprawnych warunkami,
- sześć opłat na kwotę 62,6 tys. zł w związku z przekroczeniem ilości pobieranych wód podziemnych.

(akta kontroli str. 653, 662-663)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Inspektorat był prawidłowo przygotowany do realizacji zadań Inspekcji Ochrony Środowiska na obszarze województwa śląskiego wynikających z ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska. W szczególności zadania te dotyczyły kontroli podmiotów korzystających ze środowiska w sposób wpływający na jakość wód, które dotyczyły głównie przestrzegania przepisów o ochronie środowiska, przestrzegania decyzji ustalających warunki korzystania ze środowiska oraz przestrzegania zakresu, częstotliwości i sposobu prowadzenia pomiarów wielkości emisji i jej wpływu na stan środowiska. Zadania powyższe realizowało średnio 12 inspektorów zatrudnionych w dwóch wydziałach i dwóch delegaturach Inspektoratu.

Sposób organizacji pracy zapewniał m.in. przyjmowanie całodobowo zgłoszeń interwencyjnych mieszkańców oraz prowadzenie na ich podstawie działań rozpoznawczych, których celem była weryfikacja zgłoszeń oraz ewentualne ustalenia skali i źródła zanieczyszczeń. Działania interwencyjne związane z zanieczyszczeniem wód powierzchniowych pozwalały na pobór prób wody z danych cieków i miejsc celem dokonania analiz laboratoryjnych.

Inspektorat gromadził w systemie informatycznym oraz częściowo w wersji papierowej dane – uzyskiwane głównie z pozwoleń zintegrowanych i pozwoleń wodnoprawnych, sprawozdań automonitoringowych i własnych kontroli – dotyczące m.in. podmiotów odprowadzających ścieki do wody i ziemi, punktów zrzutu ścieków, ich ilości i parametrów. Dane te podlegały systematycznej aktualizacji i umożliwiały m.in. planowanie kontroli oraz wszczynanie kontroli interwencyjnych, co korelowało z czynnikami znacząco oddziałującymi na jakość wód.

Do Inspektoratu wpłynęły 64 wnioski (zgłoszenia i interwencje) dotyczące zanieczyszczenia wód powierzchniowych. Kontrola próby obejmującej 20 wniosków wykazała, że we wszystkich sprawach rzetelnie je rozpoznano i udzielono wnioskodawcom odpowiedzi w ciągu miesiąca, co zgodne było z art. 237 § 1 w związku z art. 244 Kpa.

Liczba przeprowadzonych kontroli, których przedmiotem było przestrzeganie przepisów o ochronie środowiska oraz warunków wynikających z wydanych pozwoleń w odniesieniu do komponentów środowiska „woda” i „ścieki”, wyniosła ogółem 408, z których w 230 przypadkach zmaterializowało się ryzyko wystąpienia nieprawidłowości (w tym 65 kontroli dotyczyło Odry i jej dopływów). Na podstawie próby 20 kontroli ustalono, że stan faktyczny dotyczący m.in. stanu urządzeń i wylotów ścieków został rzetelnie udokumentowany, w 17 sprawach wydano zarządzenia pokontrolne, w jednym przypadku postępowanie było w toku, a w dwóch sprawach nie stwierdzono nieprawidłowości.

Działalność kontrolna zgodna była z przyjętymi w planach na lata 2021-2022 kierunkami działania, a także wytycznymi GIOŚ, w tym wydanymi w III kw. 2022 r. poleceniami wynikłymi z sytuacji na Odrze. Plany działania oraz kierunki rozwoju na

2021 r. i 2022 r. sporządzono zgodnie z wytycznymi GIOŚ, przedłożono Wojewodzie Śląskiemu i uzyskano ich zatwierdzenie. Inspektorat wywiązał się z obowiązku sporządzenia analizy i oceny przestrzegania na obszarze województwa śląskiego przepisów dotyczących ochrony środowiska w 2021 r.³².

Nadsyłane do Inspektoratu przed podmioty zobowiązane dane automonitoringowe, obejmujące m.in. informacje o ilości odprowadzonych ścieków i ich parametrach, były poddawane analizie pod kątem spełniania wymogów zawartych w pozwoleniach zintegrowanych i wodnoprawnych. W wyniku 219 analiz wyszczególniono 53 przypadki prowadzenia gospodarki wodno-ściekowej z naruszeniem posiadanych pozwoleń i każdorazowo podjęto działania w celu usunięcia stwierdzonych naruszeń.

W okresie objętym kontrolą Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska nie wydawał decyzji wstrzymujących działalność prowadzoną z naruszeniem wymagań związanych z ochroną środowiska lub naruszeniem warunków korzystania ze środowiska, natomiast ustalili 36 opłat podwyższonych na łączną kwotę 14.774,8 tys. zł.

OBSZAR

2. Działania podjęte w sytuacji wystąpienia w 2022 r. zagrożenia związanego z jakością wód rzeki Odry

Opis stanu faktycznego

2.1. Inspektorat otrzymał w 2022 r. następujące informacje dotyczące zagrożenia jakości wód Kanału Gliwickiego, rzeki Odry i jej dopływów:

- 30 marca 2022 r. wpłynęły dwie interwencje od osób fizycznych dotyczące śnięcia ryb w wyniku zanieczyszczenia wody w Kanale Gliwickim i zbiorniku Dzierżno, prawdopodobnie substancjami ropopochodnymi,
- 31 marca 2022 r. od anonimowego wędkarza za pośrednictwem Polskiego Związku Wędkarskiego wpłynęło zgłoszenie dotyczące zdarzenia z 30 marca 2022 r. o zanieczyszczeniu rzeki Kłodnicy w rejonie elektrowni i ujścia do jeziora Dzierżno Duże,
- 1 kwietnia 2022 r. zgłoszenie z PGW Wody Polskie przekazujące informacje od wędkarzy (PZW) o zanieczyszczeniu wody w Kanale Gliwickim oleistym filmem i występowaniu śniętych ryb,
- 1 maja 2022 r. telefoniczne zgłoszenie z Komendy Miejskiej Policji w Pyskowicach z prośbą o interwencję w sprawie zgłaszanych przez wędkarzy przypadków śniętych ryb w Kanale Gliwickim w rejonie śluzy Dzierżno,
- 4 maja 2022 r. zgłoszenie Centrum Operacyjnego Ochrony Przeciwpowodziowej PGW Wody Polskie o spienieniu wody w Kanale Gliwickim w rejonie wylotu obiegowego wody pomiędzy V oraz VI sekcją, usytuowanego na południowym brzegu Kanału Gliwickiego w pobliżu zakończenia dalb na dolnym awanporcie Śluzy Łabędy,
- 5 maja 2022 r. dwa zgłoszenia interwencyjne: osoby fizycznej (telefonicznie) o utrzymującym się od 4 maja 2022 r. zanieczyszczeniu wód Kanału Gliwickiego o rdzawej barwie oraz mail z Okręgu PZW w Katowicach o śnięciu ryb poniżej śluzy w Łabędach,
- 6 maja 2022 r. dwa zgłoszenia od osób fizycznych o obecności śniętych ryb oraz o zanieczyszczeniu unoszącym się na powierzchni wody Kanału Gliwickiego w Łabędach oraz w kierunku Dzierżna Dużego,
- 29 czerwca 2022 r. z Centrum Operacyjnego PGW Wody Polskie dotyczące śniętych ryb, które pojawiły się w okolicy obiektu Śluzy Łabędy oraz PZW Koła

³² Do dnia zakończenia czynności kontrolnych (tj. 6 lutego 2023 r.) nie upłynął termin opracowania informacji za 2022 r.

nr 13 w Gliwicach (mail z godz. 21:37) w sprawie wystąpienia śniętych ryb (karp, karasi, leszczy) na Kanale Gliwickim,

- 18 lipca 2022 r. zgłoszenie z Centrum Operacyjnego PGW Wody Polskie o zaobserwowanych kilkunastu sztukach śniętych ryb (częściowo w stanie silnego rozkładu) oraz zrzucie niewielkich ilości substancji ropopochodnych w kilometrze 36+192 w okolicach wylotu zlokalizowanego na prawym brzegu Kanału Gliwickiego,
- 26 lipca 2022 r. zgłoszenie mailowe od radnej z Gliwic dotyczące przesłania zdjęć stanu wody w dniu 23 sierpnia 2022 r. w Łabędach³³,
- 29 lipca 2022 r. zgłoszenie mailowe osoby fizycznej dotyczące śniętych ryb w Oławie z zapytaniem o ewentualne zanieczyszczenie wód w Kanale Gliwickim,
- 3 sierpnia 2022 r. Dolnośląski WIOŚ we Wrocławiu przekazał informacje o wynikach rozpoznania z 28 lipca 2022 r. zanieczyszczenia w terenie bez ustalonego sprawcy w związku wystąpieniem śniętych ryb w Odrze na odcinku od śluzy rzeki Lipki do Ścinawy Polskiej,
- 3 sierpnia 2022 r. z GIOŚ wpłynęła informacja o masowym śnięciu ryb w Kanale Gliwickim, na Odrze w obrębie województwa opolskiego oraz na wysokości Oławy w województwie dolnośląskim wraz z poleceniem objęcia sprawy „szczególnym nadzorem oraz działaniami, które doprowadzą do wyjaśnienia przyczyn tego zdarzenia i ustalenia sprawcy ewentualnego zanieczyszczenia wód”³⁴,
- 4 sierpnia 2022 r. Dolnośląski WIOŚ we Wrocławiu zwrócił się z wnioskiem o przekazanie informacji na temat ewentualnych źródeł mezytylenu lub substancji powodujących natlenienie wody,
- 11 sierpnia 2022 r. zgłoszenie osoby fizycznej przekazane przez GIOŚ o śniętych rybach i innych martwych zwierzętach na Odrze od Gliwic do Łomży oraz zgłoszenie osoby fizycznej o wzburzeniu wody na Odrze w Olzie (odprowadzanie wód kopalnianych),
- 18 sierpnia 2022 r. informacja telefoniczna w WIOŚ w Opolu o wystąpieniu śniętych ryb na Odrze na granicy w województwem opolskim,
- 22 sierpnia 2022 r. zgłoszenie z Centrum Operacyjnego PGW Wody Polskie w Gliwicach o dużym spienieniu wody na Śluzie Dzierżno,
- 28 sierpnia 2022 r. informacja telefoniczna osoby fizycznej o występowaniu śniętych ryb na Odrze w okolicach Śluzy Rudziniec,
- 29 sierpnia 2022 r. informacja z Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach o występowaniu w dniu 28 sierpnia spienienia wody w Kanale Gliwickim przed i za śluzą w Łabędach oraz obecności zapachu chemicznego,
- 29-31 sierpnia 2022 r. oraz 1-6 września 2022 r. informacje z Centrum Operacyjnego PGW Wody Polskie w Gliwicach o wynikach inspekcji przeprowadzonych na określonych odcinkach (1 500 m i 500 m) Kanału Gliwickiego na granicy województw potwierdzającej występowanie martwych ryb, informacje o występowaniu śniętych ryb na Kanale Gliwickim przekazywało we wrześniu 2022 r. do Inspektoratu także szereg osób fizycznych,

³³ W odpowiedzi udzielonej 9 września 2022 r. Inspektorat odniósł się do posiadanych z dnia 23 sierpnia 2022 r. nagrań wysokiej rozdzielczości z oblotu dronem, badań próbek wody z 22 sierpnia 2022 r. wykluczających m. in. zanieczyszczenie substancjami ropopochodnymi, a także innych badań wody, których wyniki nie odbiegały od przeciętnych analiz prób wody z Kanału Gliwickiego.

³⁴ Pismo opisano także w punkcie 2.3 niniejszego wystąpienia jako polecenie doraźne GIOŚ.

- 12 września 2022 r. PGW Wody Polskie Wydział Kontroli Gospodarowania Wodami przekazał informację o wypływie do Kanału Leśnego z wylotu zlokalizowanego przy kąpielisku „Leśnym” brudnobiałej cieczy, RZGW (ok 20 kg),
- 4 października 2022 r. za pośrednictwem Powiatowego Centrum Zarządzania Kryzysowego w Gliwicach wpłynęła informacja od podmiotu gospodarczego o pojawieniu się piany w wodach basenu Portu Gliwice z ciekłu prowadzącego od kąpieliska „Leśnego”,
- 6 i 7 października 2022 r. wpłynęły informacje z Centrum Operacyjnego PGW Wody Polskie o zanieczyszczeniach Odry w Raciborzu o białawym zabarwieniu i zapachu ścieków w okolicach wylotu,
- 13 października 2022 r. osoba fizyczna zgłosiła mailowo wystąpienie białych smug na wodach Kanału Gliwickiego przy moście w Łabędach.

(akta kontroli str. 148-389)

2.2. Inspektorat w odniesieniu do wszystkich otrzymanych informacji podjął działania. I tak:

- w reakcji na dwie interwencje z 30 marca 2022 r. dotyczące śnięcia ryb w Kanale Gliwickim i zbiorniku Dzierżno, pracownicy Inspektoratu tego samego dnia przeprowadzili rozpoznanie zanieczyszczenia w terenie i pobrali próby wody z jeziora Dzierżno Duże i z Kanału Gliwickiego (za śluzą). Działania rozpoznawcze przeprowadzono również w rejonie Portu Gliwice oraz rzeki Kłodnicy, w okolicy oczyszczalni ścieków Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., w ramach których nie stwierdzono śniętych ryb. Pobrano próby wody, które przekazano do Centralnego Laboratorium Badawczego GIOŚ³⁵ (pracowni w Częstochowie) 31 marca 2022 r. Wyniki badań wpłynęły do Inspektoratu 26 kwietnia 2022 r. Kolejne próby wody przekazano do CLB GIOŚ (pracownia w Bielsku-Białej) 4 kwietnia 2022 r., a wyniki otrzymano 6 kwietnia 2022 r.,
- w dniu 1 kwietnia 2022 r. kontynuowano działania poprzez ponowne rozpoznanie zanieczyszczenia wód w Porcie Gliwice z uwagi na kolejne zgłoszenie otrzymane z PGW Wody Polskie. Stwierdzono wówczas występowanie spienienia wody oraz obecność śniętych ryb w basenach portowych oraz pobrano próby wody z basenów portowych oraz ciekłu zasilającego basen północny. Próby przekazano do CLB GIOŚ 4 kwietnia 2022 r., tj. w pierwszym dniu roboczym po poborze, a wyniki otrzymano 14 kwietnia 2022 r.,
- 27 kwietnia 2022 r. pracownicy Inspektoratu podejmowali działania wynikające m.in. z ustaleń roboczych pomiędzy PGW Wody Polskie ze spotkania 14 kwietnia 2022 r., tj., dokonano poboru prób wody z Kanału Gliwickiego (z łodzi) z 10 miejsc wskazanych przez pracownika Wód Polskich. Przekazano je do CLB GIOŚ 28 kwietnia 2022 r., a wyniki otrzymano 12 maja 2022 r.,
- w reakcji na telefoniczne zgłoszenie z Komendy Miejskiej Policji w Pyskowicach z 1 maja 2022 r. przekazujące informacje wędkarzy o wystąpieniu przypadków śniętych ryb w Kanale Gliwickim w rejonie śluzy Dzierżno pracownicy Inspektoratu tego samego dnia podjęli rozpoznanie w terenie, potwierdzając obecność padłych ryb w Kanale Gliwickim (za śluzą Łabędy i Portem Gliwickim). Na podstawie obserwacji stanu śniętych ryb w rejonie śluzy i ze względu na jej lokalizację (kilka kilometrów od Portu Gliwickiego i śluzy Łabędy) oceniono, że były one efektem zdarzenia, jakie wystąpiło jeszcze na przełomie marca i kwietnia. Do badań pobrano próby wody sprzed śluzy Dzierżno, za śluzą

³⁵ Dalej: CLB GIOŚ.

Łabędy oraz za Portem Gliwickim, przekazano je do CLB GIOŚ 4 maja 2022 r., a wyniki otrzymano 13 maja 2022 r.,

- w odpowiedzi na zgłoszenie Centrum Operacyjnego Ochrony Przeciwpowodziowej PGW Wody Polskie z 4 maja 2022 r. o spienieniu wody w Kanale Gliwickim (w rejonie wylotu obiegowego wody pomiędzy V oraz VI sekcją usytuowanego na południowym brzegu w pobliżu zakończenia dalb na dolnym awanporcie Śluzy Łabędy), pracownicy Inspektoratu tego samego dnia przeprowadzili wizję i dokonali poboru prób wody. Przekazano je do CLB GIOŚ 5 maja 2022 r., a wyniki otrzymano 13 maja 2022 r.,
- w reakcji na dwa zgłoszenia interwencyjne z 5 maja 2022 r. o występujących od 4 maja 2022 r. zanieczyszczeniach wód Kanału Gliwickiego o rdzawej barwie oraz o śnięciu ryb pracownicy Inspektoratu tego samego dnia wspólnie z przedstawicielami PGW Wody Polskie przeprowadzili czynności rozpoznawcze w terenie. Zaobserwowano wówczas, że na powierzchni wody tuż przy wrotach śluzy unosiły się zanieczyszczenia organiczne z traw oraz śnięte ryby, pobrane próby przekazano do CLB GIOŚ 6 maja 2022 r., a wyniki otrzymano 27 maja 2022 r.,
- w odpowiedzi na dwa zgłoszenia od osób fizycznych z 6 maja 2022 r. dotyczące obecności śniętych ryb oraz zanieczyszczeń unoszących się na powierzchni wody, pracownicy Inspektoratu tego samego dnia przeprowadzili oględziny w terenie, potwierdzając zanieczyszczenie o zielonej barwie unoszące się na wodzie w Kanale Gliwickim i w zamkniętej śluzie. Pracownik PGW Wody Polskie poinformował inspektorów, że obecność śniętych ryb jest wynikiem śluzowania, co spowodowało przemieszczenie się zanieczyszczeń oraz śniętych ryb. W toku oględzin Kanału Gliwickiego biegnącego w kierunku zbiornika Pławniowice nie stwierdzono zanieczyszczeń ani śniętych ryb, a więc nie pobrano do badań prób wody,
- 13 maja 2022 r. Inspektorat z własnej inicjatywy powtórzył badania wody w części punktów, z których pobrano próby 27 kwietnia 2022 r. celem porównania wyników, sześć pobranych prób wody przekazano do CLB GIOŚ 16 maja 2022 r., tj. w pierwszym dniu roboczym po poborze, a wyniki badań otrzymano 24 maja 2022 r.,
- na skutek zgłoszenia z 29 czerwca 2022 r. dotyczącego śniętych ryb występujących w okolicy śluzy Łabędy, pracownicy Inspektoratu tego samego dnia przeprowadzili oględziny terenu oraz pobrali próby wody do badań. Przekazano do CLB GIOŚ 29 czerwca 2022 r., a wyniki otrzymano 21 lipca 2022 r.,
- w reakcji na zgłoszenie z 18 lipca 2022 r. o zaobserwowanych kilkunastu sztukach śniętych ryb (części w stanie silnego rozkładu) oraz zrzucie niewielkich ilości substancji ropopochodnych w kilometrze 36+192 w okolicach wylotu zlokalizowanego na prawym brzegu Kanału Gliwickiego, pracownicy Inspektoratu tego samego dnia przeprowadzili rozpoznanie zanieczyszczenia oraz pobrali próby wody do badań. Do laboratorium CLB GIOŚ przekazano je 19 lipca 2022 r., a wyniki otrzymano 26 lipca 2022 r. Część prób przekazano do badań 21 lipca 2022 r. i wyniki również otrzymano 21 lipca 2022 r.,
- w związku z poleceniem GIOŚ wskazującymi na występowanie śniętych ryb na Odrze na niższych odcinkach rzeki od 3 do 5 sierpnia 2022 r. oraz od 11 sierpnia do 5 października 2022 r. pracownicy Inspektoratu uczestniczyli w poborze prób wody do badań laboratoryjnych (z Kanału Gliwickiego, a od 16 sierpnia 2022 r. także wody rzeki Odry), działania te były koordynowane przez GIOŚ, próby pobierane były przez pracowników (próbobiorców) GIOŚ,

- w reakcji na zgłoszenie telefoniczne z 18 sierpnia 2022 r. z WIOŚ w Opolu informujące o śniętych rybach na Kanale Gliwickim w miejscowości Ujazd (w woj. opolskim) inspektorzy ochrony środowiska tego samego dnia przeprowadzili rozpoznanie stanu wody w Kanale Gliwickim w miejscowości Rudziniec na moście na ul. Gliwickiej oraz w miejscu granicy województw opolskiego i śląskiego. Pobrano próbę wody i przekazano tego samego dnia do laboratorium celem zbadania zawartości tlenu rozpuszczonego i nasycenia tlenem, w dniu 19 sierpnia 2022 r. w ramach kontynuacji działań dokonano kolejnego rozpoznania na Kanale Gliwickim w Rudzińcu - na odcinku od mostu w ciągu ulicy Gliwickiej do upustu Rdzawki do Kanału Gliwickiego nie zaobserwowano żadnych zanieczyszczeń i nie był wyczuwalny żaden zapach, nie zaobserwowano również śniętych ryb, pobrane w tym dniu próby przekazano do badań w CLB (parametry zlecone to: pH, tlen rozpuszczony, nasycenie tlenem), a wyniki otrzymano 19 sierpnia 2022 r.;
- na zgłoszenie z dnia 22 sierpnia 2022 r. przekazane pocztą elektroniczną z Centrum Operacyjnego Ochrony Przeciwpowodziowej PGW Wody Polskie w Gliwicach dotyczące wysokiego pienienia się wody podczas śluzowania na Śluzie Dzierżno, inspektorzy ochrony środowiska tego samego dnia dokonali rozpoznania zanieczyszczenia w terenie, poboru prób do badań pod kątem parametrów takich jak: zawartość substancji powierzchniowo czynnych anionowych i kationowych oraz fosforu fosforanowego, próby wody przekazano do CLB GIOŚ 24 sierpnia 2022 r., wyniki badań otrzymane 2 września 2022 r. wskazywały, że substancje powierzchniowo czynne znajdowały się poniżej poziomu oznaczalności;
- na zgłoszenie telefoniczne z dnia 28 sierpnia 2022 r. od wędkarzy dotyczące śniętych ryb na terenie Śluzy Rudziniec zlokalizowanej w Rudzińcu przy ulicy Dębowej przeprowadzono rozpoznanie w terenie oraz tego samego dnia skontaktowano się z obsługą Śluzy Rudziniec (zarządzaną przez RZGW Wody Polskie w Gliwicach). W trakcie prowadzonych czynności nie potwierdzono występowania uciążliwości odorowych i pobrano próby wody. Zakres zleconych 29 sierpnia 2022 r. badań dotyczył ChZT-Cr, chlorków, odczynu pH, tlenu rozpuszczonego, przewodności elektrycznej, siarczanów, a wyniki otrzymano 31 sierpnia 2022 r.;
- w dniu 29 sierpnia 2022 r. wpłynęło zgłoszenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach dotyczące spienienia wody i nienaturalnego zapachu na Kanale Gliwickim przy Śluzie Łabędy, pracownicy Inspektoratu rozpoznali teren tego samego dnia z użyciem dronów, działania te nie wykazały występowania śniętych ryb ani widocznych zanieczyszczeń unoszących się na lustrze wody, pobrano tego i przekazano tego samego dnia próby wody, a wyniki otrzymano 31 sierpnia 2022 r.,
- w okresie od 29 sierpnia 2022 r. do 6 września 2022 r. Centrum Operacyjne Ochrony Przeciwpowodziowej PGW Wody Polskie RZGW w Gliwicach przekazywało mailowo 10 informacji dotyczących występowania śniętych ryb w Kanale Gliwickim w okolicy Śluzy Rudziniec oraz kożucha zanieczyszczeń w rejonie śluzy w Łabędach, 3 września 2022 r. w tej samej sprawie wpłynęło kilka zgłoszeń interwencyjnych od osób fizycznych. Inspektorat przeprowadzał rozpoznanie w terenie, pobierał próby wody, stwierdzając m.in. podwyższony poziom tlenu oraz obecność sinic, euglenin, bruzdnic, kryptogfitów, zielenic i wiciowców,
- na zgłoszenie z dnia 12 września 2022 r. nadesłane przez Wydział Kontroli Gospodarowania Wodami PGW Wody Polskie RZGW w Gliwicach dotyczące

zanieczyszczenia Kanału „Potok Leśny” będącego dopływem Kanału Gliwickiego Inspektorat tego samego dnia dokonał rozpoznania zanieczyszczenia w terenie, oględzinom poddano trzy zbiorniki retencyjne oraz „Potok Leśny” przed ujściem do portu, przeprowadzono także rozpoznanie w rejonie ulicy Zygmuntowskiej w Gliwicach, stwierdzając odprowadzanie do zbiornika wód bez widocznych śladów zanieczyszczeń trzema wylotami, brak było możliwości pobrania wód, Inspektorat podjął też działania w celu ustalenia podmiotów zarządzających urządzeniami (przepompownią i wylotami) zlokalizowanymi w okolicach ww. kanału;

- kontynuacja działań w zakresie oględzin w terenie i poboru prób wody miała miejsce w dniach 7 października 2022 r. (jedna próba ścieków i jedna próba wody w Odrze), 13 października 2022 r. (jedna próba wody za śluzą w Łabędach), 20 października 2022 r. (jedna próba wody z Odry w okolicach obszaru chronionego Graniczne Meandry Odry), 26 października 2022 r. (dwie próby wody z Jeziora Dzierżno Małe w Pyskowicach), 21 listopada 2022 r. (jedna próba wody powierzchniowej przed śluzą w Łabędach).

W okresie od 3 do 5 sierpnia 2022 r. oraz od 11 sierpnia 2022 r. do 5 października 2022 r. codzienne próby wody z Kanału Gliwickiego i Odry pobierane były przez pracowników CLB GIOŚ w asyście inspektorów WIOŚ.

(akta kontroli str. 148-388, 389-398, 655-658, 669-672)

Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, w Inspektoracie nie obowiązywały szczegółowe procedury wewnętrzne dotyczące reakcji na informacje o śniętych rybach, informacje były traktowane jako typowe interwencje i podlegały ewidencji oraz analizie. Decyzje o zakresie interwencji podejmowano zarówno w godzinach pracy Inspektoratu, jak i w godzinach nocnych oraz w dni wolne od pracy.

(akta kontroli str. 142-147)

Zintensyfikowanie w sierpniu i wrześniu 2022 r. działań Inspektoratu w związku z wystąpieniem kryzysu ekologicznego na Odrze spowodowało wzrost liczby pracowników zaangażowanych w te działania (kontrole w terenie, rozpoznanie stanu rzeki w terenie i pobranie prób wody). W sierpniu 2022 r. w dni robocze zaangażowano 20 osób, a w weekendy osiem osób, we wrześniu 2022 r. odpowiednio 30 i osiem osób³⁶.

Inspektorat dysponował do ww. zadań 25 samochodami i czterema dronami, z których przeciętnie wykorzystywano dziennie 11 samochodów i wszystkie posiadane drony.

(akta kontroli str. 726-727)

Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, czynności dotyczące sprawdzania stanu Odry i jej dopływów były realizowane na wybranych odcinkach, jednakże miały one charakter nadzwyczajny i dotyczyły zadań (tj. monitoringu stanu rzek) leżących poza zasadniczymi zadaniami Inspektoratu. Wskazania miejsc dokonania oględzin rzeki, pobrania próbek wody wynikały z potrzeby badania stanu rzeki na wlocie na obszar województwa śląskiego i wylocie w okolicach Ciechowic-Grzegorzowic oraz z danych o wyższym wskaźniku przewodności elektrycznej świadczącej o zasoleniu wód i jednoczesnym zidentyfikowaniu działających w tych miejscach zakładach górniczych.

(akta kontroli str. 878-880)

³⁶ Do zadań kontrolnych gospodarki wodno-ściekowej zaangażowano w tym okresie przeciętnie w dni robocze 12 osób oraz pięć samochodów.

Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska odnosząc się do pytania o działania podejmowane przez Inspektorat po powzięciu informacji zawartych w opublikowanym 30 września 2022 r. Wstępnym Raporcie Zespołu ds. sytuacji na rzece Odrze), wskazującym m.in. że przyczyną śnięcia ryb były prymnezyny wytworzone przez *Prymnesium pavum*, wyjaśnił że: konkluzje wstępnego raportu Zespołu do spraw sytuacji powstałej na rzece Odrze, powołanego przez Minister Klimatu i Środowiska, wskazywały na szereg prawdopodobnych przyczyn sprzyjających zakwitowi mikroglonów *Prymnesium parvum*. Są wśród nich przyczyny, na które Inspektorat w żaden sposób nie ma wpływu, tj. specyficzne warunki hydrologiczno-meteorologiczne. Druga istotna przyczyna to stan zanieczyszczenia wód powierzchniowych, czyli globalna jakość wód, na którą w sposób pośredni Inspektorat może wpływać poprzez kontrole podmiotów wprowadzających ścieki do środowiska. (...) Inspektorat podejmował działania kontrolne w podmiotach wprowadzających ścieki do wód dorzecza Odry aby m.in. sprawdzić, czy wprowadzane ścieki w zakresie parametrów odpowiadają posiadanym pozwoleniom wodno-prawnym lub pozwoleniom zintegrowanym. Inspektorat prowadził i prowadzi nadal awaryjny monitoring rzeki Odry, Kanału Gliwickiego oraz Kłodnicy, ale są to działania pomocnicze, stwarzające bazę informacji do dalszej analizy przez naukowców. Działania takie jak identyfikacja głównych miejsc namnażania, powstrzymanie rozprzestrzeniania się tych substancji i organizmów, a także ich eliminacja oraz ograniczenia ryzyka ponownego wystąpienia nasilenia się tego zjawiska nie mieszczą się w zakresie kompetencji Inspektoratu, w związku z tym Inspektorat nie posiada niezbędnego aparatu do ich realizacji, zarówno w zakresie personelu jak i posiadanych środków technicznych.

(akta kontroli str. 881-882)

Działania dotyczące pobierania prób wody z Odry i Kanału Gliwickiego opisano w punkcie 2.7 niniejszego wystąpienia.

2.3. W związku z wystąpieniem sytuacji kryzysowej na Odrze, pismem z 3 sierpnia 2022 r. Główny Inspektor Ochrony Środowiska polecił Śląskiemu Wojewódzkiemu Inspektorowi Ochrony Środowiska objęcie sprawy masowego śnięcia ryb w Kanale Gliwickim szczególnym nadzorem oraz działaniami, które doprowadzą do wyjaśnienia przyczyn tego zdarzenia i ustalenia sprawcy ewentualnego zanieczyszczenia wód. Inspektorat w odpowiedzi udzielonej 8 sierpnia 2022 r. przedstawił chronologicznie otrzymane od 29 marca 2022 r. zgłoszenia w sprawie zanieczyszczeń Odry oraz swoje działania. Z udzielonej odpowiedzi wynikało, że wielokrotnie wykonywane badania wód Kanału Gliwickiego oraz dostępne wyniki przeprowadzonych kontroli nie wykazały znacząco podwyższonych stężeń badanych parametrów. Brak też było podstaw do powiązania stwierdzonych stężeń z problemami śnięcia ryb w dalszym biegu Odry.

Pismem z 14 sierpnia 2022 r. GIOŚ przekazał wytyczne i zobowiązanie do prowadzenia bieżących działań w zakładach odprowadzających ścieki, wody opadowe lub wody z odwodnienia bezpośrednio do Odry lub jej dopływów, które w prowadzonej działalności wykorzystują podchloryn sodu lub wodorotlenek sodu lub posiadają w pozwoleniach określone wskaźniki zanieczyszczeń (sód, potas, chlorki, siarczyny, rtęć, ołów, nikiel, kadm, miedź), w okresie od marca do lipca 2022 r. w zakładach, które prowadziły prace naprawcze, konserwacyjne oraz ustalenia czy i jakie ilości ścieków technologicznych lub odpadów w formie płynnej zostały wytworzone w ramach tych procesów i jak zagospodarowane, a także innych zakładów, które – w ocenie Inspektoratu – mogą być potencjalnym sprawcą zanieczyszczenia Odry. Pismem z 15 sierpnia 2022 r. GIOŚ polecił przeprowadzenie kontroli we wskazanym podmiocie. Inspektorat kontrolę tę przeprowadził w dniach od

16 do 19 sierpnia 2022 r., a odpowiedzi o jej wynikach (tj. niewykrzyciu w kontrolowanym podmiocie nieprawidłowości) udzielił 22 sierpnia 2022 r.

Zastępca Głównego Inspektora Ochrony Środowiska pismem z 26 sierpnia 2022 r. wydała polecenie przeprowadzenia w trybie pilnym, począwszy od 28 sierpnia 2022 r. zadania pn. „Cykl kontrolny w związku z zanieczyszczeniem Odry”, polegającego na przeprowadzeniu kontroli interwencyjnych w zakładach odprowadzających ścieki wytypowanych przez GIOŚ i Inspektorat.

Inspektorat przekazał do GIOŚ informacje, że przeprowadził do 4 listopada 2022 r. ogółem 41³⁷ kontroli w podmiotach wytypowanych na podstawie danych z pozwoleń wodnoprawnych i zintegrowanych oraz analizy wysokości stężeń zanieczyszczeń³⁸.

Do dnia 17 sierpnia 2022 r. wszczęto 10 kontroli, do końca sierpnia 2022 r. kolejne dziewięć, we wrześniu 2022 r. wszczęto 19 kontroli.

Inspektorat udzielał w trybie wynikającym z żądań GIOŚ informacji o wynikach prowadzonych działań:

- 27 sierpnia 2022 r. przekazując informacje o przeprowadzonych kontrolach w 13 podmiotach, o kontrolach trwających w 10 innych podmiotach, o kontrolach zaplanowanych na kolejne dni (od 29 sierpnia 2022 r. do 2 września 2022 r.)
- 6 października 2022 r., podając m.in. dane dotyczące zasolenia wód Kanału Gliwickiego, Potoku Bielszowickiego i rzeki Kłodnicy,
- 15 listopada 2022 r., wskazując na kontynuację procesu poboru prób wody do badań, przekazując wyniki 41 kontroli, w tym informacje o ładunkach zanieczyszczeń oraz wyniki badań jakości ścieków oraz jakości wód poniżej i powyżej wylotów kontrolowanych zakładów,
- 16 listopada 2022 r., dokonując podsumowania przeprowadzonych kontroli. Inspektorat wskazał m.in. na brak w podmiotach odprowadzających wody pokopalniane systemów retencyjnych oraz retencyjno-dozujących, na dopuszczalność – w świetle wydanych pozwoleń – zrzutów wód dołowych o stężeniach zanieczyszczeń przekraczających dopuszczalne wartości wynikające z przepisów³⁹, na brak możliwości oceny przez tutejszy organ zrzutów ścieków z uwzględnieniem innych okoliczności, np. chłonności odbiornika (np. w sytuacji niskiego poziomu rzeki wynikłego z powodu suszy) z uwagi na brak takich warunków w wydanych pozwoleniach, a także na nieuregulowanie kwestii harmonogramu zrzutów w ww. kontekście oraz faktycznych braków możliwości retencji wód dołowych przez zakłady górnicze. Inspektorat przedstawił także informacje o działaniach związanych z pobieraniem prób wody z ustalonych punktów na Kanale Gliwickim i Odrze oraz o kontrolach podjętych w zakresie zasolenia wód. Na 41 przeprowadzonych kontroli, w 19 przypadkach dotyczących 17 podmiotów, nie stwierdzono naruszeń przepisów i warunków wynikających z pozwoleń. W pozostałych 22 kontrolach: zarządzenia pokontrolne wydano w 18 przypadkach, w sześciu przypadkach skierowano wystąpienia pokontrolne, nałożono 15 grzywien w formie mandatów, w przygotowaniu były cztery wnioski do sądów o ukaranie.

Działając na podstawie art. 10b ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska⁴⁰ upoważniony inspektor inspekcji ochrony środowiska, reagując na zgłoszenie

³⁷ 41 kontroli przeprowadzono w 39 podmiotach. W analizie uwzględniono trzy przypadki kontroli przeprowadzonych w II i III kw. 2022 r. przed datą 26 sierpnia 2022 r.

³⁸ Analizie poddano parametry wynikające z wydanych pozwoleń, w tym zawiesinę ogólną, chlorki, siarczany, sól, fosfor ogólny, pH, BZT5, węglowodory ropopochodne, azot ogólny, kadm, ołów, chrom, nikiel, cynk, azot amonowy, indeks fosforowy i inne.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1311).

⁴⁰ IW okresie objętym kontrolą wystąpił jeszcze jeden przypadek (z dnia 25 maja 2022 r.) rozpoznania w terenie na podstawie ww. przepisu obiektów, urządzeń oraz działalności oddziałującej na jakość wód, w wyniku którego nie stwierdzono nieprawidłowości.

dotyczące zanieczyszczenia Kanału Gliwickiego, dokonał 19 lipca 2022 r. oględzin pomieszczeń i miejsca przy wylocie ścieków, pobrał i przekazał do badań próbę wody z wylotu, a w następstwie tych działań przeprowadzono kontrolę interwencyjną w podmiocie odprowadzającym ścieki. Kontrola potwierdziła przekroczenie warunków jakości ścieków (mieszanki ścieków bytowych, przemysłowych i wód opadowych) w stosunku do pozwolenia zintegrowanego.

(akta kontroli str. 76-119, 125-130, 224-233)

2.4 W związku z uzyskanymi informacjami o przypadkach zanieczyszczenia Odry Inspektorat dokonywał analiz wyników przeprowadzonych oględzin i badań prób wody oraz przeprowadzał kontrole interwencyjne podmiotów posiadających wyloty ścieków do Kanału Gliwickiego i dopływów Odry, a także analizował dane automonitoringowe. I tak, analizy potencjalnych źródeł zanieczyszczenia Odry dokonywano na podstawie danych będących w zasobach Inspektoratu – przede wszystkim pozwoleń wodnoprawnych i zintegrowanych, sprawozdań z badań automonitoringowych oraz informacji pozyskanych w ramach kontroli przeprowadzonych w zakładach odprowadzających ścieki do Odry, Kanału Gliwickiego i Kłodnicy.

W odniesieniu do analiz prób wody pobieranych z Kanału Gliwickiego (w marinie w Gliwicach na pomoście, w Pyskowicach przy ul. Piaskowej, w Pławniowicach przy ul. Nad Kanałem, w Rudzińcu na granicy z woj. opolskim i przy ul. Gliwickiej), z Kłodnicy (w Gliwicach w okolicach mariny), z Odry (w Chałupkach przy ul. Bogumińskiej, w Ciechowicach-Grzegorzowicach przy przeprawie promowej) sporządzano na bieżąco analizę określonych parametrów⁴¹.

(akta kontroli str. 728-729, 772-794)

Przeprowadzono także analizę wyników kontroli w ramach „Cyklu kontrolnego w związku z zanieczyszczeniem Odry” oraz analizę danych automonitoringowych i danych wynikających z pozwoleń wodnoprawnych dotyczących 35 punktów odprowadzania wód pokopalnianych bezpośrednio lub pośrednio do Odry. Konkluzję wynikającą z ww. analizy sporządzonej za okres od stycznia do sierpnia 2022 r., stwierdzającą że „zakłady górnicze nie przekraczają wskaźników względem aktualnie obowiązujących pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie wód dołowych do środowiska w zakresie wskaźników chlorków i siarczanów” przekazano GIOŚ w piśmie z 6 października 2022 r.

Ww. analizy dokumentowano w formie zestawień tabelarycznych zawierających m.in. dane o punktach poboru prób lub lokalizacjach wylotów ścieków oraz poziomy badanych parametrów.

(akta kontroli str. 84-90, 97, 730-732)

Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, w toku prowadzonych kontroli nie został zidentyfikowany żaden podmiot, który w sposób istotny przekroczył warunki posiadanego pozwolenia wodnoprawnego na wprowadzanie ścieków bezpośrednio do Odry, Kanału Gliwickiego albo rzeki Kłodnicy. Analiza pozwoleń wodnoprawnych i pozwoleń zintegrowanych wydanych dla zakładów przemysłowych (innych niż kopalnie)⁴² odprowadzających ścieki przemysłowe do potoku Bielszowickiego, rzeki Kłodnicy oraz Kanału Gliwickiego, skontrolowanych w ramach prowadzonego cyklu kontrolnego wskazywała jednocześnie, że w pozwoleniach określono najwyższe dopuszczalne wartości stężeń zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych⁴³. W przypadku zakładów górniczych analizie poddano wyniki

⁴¹, takich jak: zawartość chlorków, odczyn pH, tlen rozpuszczony, temperaturę, przewodność elektryczną, siarczany, rtęć i jej związki, azot azotynowy i ogólny, fosfor i sód.

⁴² Grupie 39 podmiotów jednej podmiot był z branży górniczej, a 38 z innych branż.

⁴³ Na poziomie: chlorki – 1000 mg/l, siarczany – 500 mg/l, tj. zgodnie tabelą II załącznika nr 4 do rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska

automonitoringowych badań jakości ścieków przemysłowych (wód dołowych) w zakresie chlorków i siarczanów oraz ilości odprowadzanych ścieków do wód powierzchniowych w okresie od stycznia do sierpnia 2022 r. Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska wyjaśnił także, że z analizy tej wynikało, że zakłady górnicze nie przekraczały wskaźników względem aktualnie obowiązujących pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie wód dołowych do środowiska we wskazanym zakresie, gdyż zakłady górnicze posiadały pozwolenia wodnoprawne, których dopuszczalne wartości stężeń zanieczyszczeń w wodach dołowych odprowadzanych do wód powierzchniowych przewyższają najwyższe dopuszczalne wartości stężeń zanieczyszczeń w zakresie chlorków i siarczanów określone w przepisach. Konkluzję powyższą przekazano do GIOŚ, a GIOŚ nie wydawał poleceń w sprawie dodatkowych analiz ustalania efektu skumulowanego na ekosystem tych zrzutów.

(akta kontroli str. 659-660)

2.5 W okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. Inspektorat przeprowadził 213 kontroli interwencyjnych dotyczących jakości wód, z tego 145 dotyczyło Odry i jej dopływów, w tym 41 kontroli przeprowadzono na polecenie GIOŚ.

(akta kontroli str. 821-840)

2.6. W okresie objętym kontrolą do Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska nie wpłynęły wnioski, o których mowa w art. 8a ust. 3 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska, tj. wnioski starostów, wójtów, burmistrzów lub prezydentów miast o podjęcie działań zmierzających do usunięcia bezpośredniego zagrożenia środowiska⁴⁴. W związku z 64 informacjami/zgłoszeniami dotyczącymi zanieczyszczeń wód, Inspektorat przeprowadził 34 kontrole w terenie.

(akta kontroli str. 131-141)

2.7. W okresie od 30 marca 2022 r. do 18 lipca 2022 r. dokonano w ramach analizy i rozpatrzenia otrzymywanych zgłoszeń dziewięciu poborów prób wody celem analizy jej parametrów⁴⁵. W okresie od 3 sierpnia 2022 r. działania te zintensyfikowano i podejmowano w związku z włączeniem się w koordynację działań GIOŚ - od 11 sierpnia 2022 r. do 5 października 2022 r. pobory wody dokonywane były codziennie, początkowo w trzech punktach kontrolnych, a od 5 września 2022 r. w czterech punktach kontrolnych na Kanale Gliwickim i Kłodnicy. Poborów wody w dwóch punktach na Odrze (na granicy z Czechami w Chałupkach i na przeprawie promowej Ciechowice-Grzegorzowice) dokonywano od 5 sierpnia 2022 r., w tym w dniach od 16 sierpnia do 22 września 2022 r. codziennie. Miejsca poboru prób wybrane zostały przy uwzględnieniu kryterium ich reprezentatywności dla całego odcinka śląskiej części Kanału Gliwickiego, a także w okolicach śluzy Rudziniec na Kanale Gliwickim (tj. miejscu pojawienia się śniętych ryb).

Pobór prób do badania (od 3 sierpnia 2022 r. do 5 października 2022 r.) przeprowadzony był przez pracowników Centralnego Laboratorium Badawcze GIOŚ w asyście pracowników Inspektoratu najczęściej w godzinach porannych, a następnie próby były dostarczane do laboratorium w dniu poborów. Wyniki badań poborów dostępne były tego samego dnia wieczorem lub następnego dnia rano, a uzyskane dane prezentowano w tzw. „Raporcie o sytuacji na Odrze”, który przekazywany był innym organom i instytucjom, tj. Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach, Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Katowicach,

wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz. U. poz. 1311).

⁴⁴ W pojedynczych przypadkach z urzędów obsługujących ww. organy (tj. urzędów miejskich i starostw) nadesłano wnioski i zgłoszenia obywateli dotyczące ryzyka zanieczyszczenia wód, co uwzględniono w próbie 20 zgłoszeń opisanych w punkcie 1.3 niniejszego wystąpienia.

⁴⁵ W dniach: 31 marca, 1 kwietnia, 27 kwietnia, 1 maja, 4 maja, 5 maja, 13 maja, 29 czerwca, 18 lipca.

PGW Wody Polskie w Gliwicach, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Wojewodzie Śląskiemu, Prokuraturze w Katowicach, WIOŚ w Opolu, Policji, Wojewódzkiej Inspekcji Weterynaryjnej w Katowicach. Zawarto w nim informacje z przeprowadzonych oględzin terenu oraz otrzymane z CLB GIOŚ wyniki badań pobranych prób.

Podczas poborów prób wody inspektorzy prowadzili oględziny terenu z ziemi oraz dronów, czynności te dokumentowano zdjęciami i protokołami, a zakres badanych parametrów pobranych prób i zasady poborów były wskazane przez GIOŚ.

Zakres badanych parametrów był dobierany pod kątem potencjalnych substancji, które mogłyby być wprowadzone do wody razem ze ściekami i mogłyby doprowadzić do zanieczyszczenia wody i/lub śnięcia ryb. W pierwszej kolejności badano próby pod kątem najczęściej występujących w regionie rodzajów zanieczyszczeń, tzn. zanieczyszczenia substancjami ropopochodnymi, ściekami komunalnymi itp., a w związku z występowaniem licznych kopalni dokonujących zrzutu zasolonych wód badano również występowanie chlorków, siarczanów, przewodność elektryczną itp. W dalszej kolejności próby badano nawet pod kątem występowania substancji, które nigdy nie występowały w naszym regionie, a których obecność wykazywana była w innych województwach, np. mezytylen (1,3,5-trimetylobenzen), jednakże przeprowadzone badania prób na obecność tego związku nigdy nie potwierdziły jego występowania w pobieranych próbach. Badania rozszerzono również o informacje dotyczące obecności rtęci.

Wg posiadanych przez Inspektorat informacji, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Katowicach dokonywała na terenie województwa śląskiego na rzece Odrze oraz na Kanale Gliwickim pobierania próby wody, a następnie ich przesyłania do wybranej jednostki badawczej celem analizy pod kątem obecności algi złotej (*Prymnesium parvum*). Inspektorat nie posiadał szczegółowych danych o dacie rozpoczęcia, miejscach i częstotliwości wszystkich tych poborów⁴⁶.

Zakres analizowanych parametrów obejmował m.in. zawiesinę ogólną (mg/l), BZT5 (mg/lO₂), ChZT-Cr (mg/lO₂), azot ogólny (mg/l), fosfor ogólny (mg/l), antracen (µg/l), fluoranten (µg/l), dibenzo (a,h) antracen (µg/l), benzo(a)piren (µg/l), benzo(b)fluoranten (µg/l), bezo(k)fluoranten (µg/l), benzo(g,h,i)perylene (µg/l), indeno(1,2,3-c,d) piren (µg/l), węglowodory ropopochodne (mg/l), chlorki (mg/l), antrazynę (µg/l), symazynę (µg/l), pH, naftalen (µg/l), tlen rozpuszczony (mg/lO₂), chlor ogólny (mg/l), substancje ekstrahujące się eterem naftowym (mg/l), detergenty anionowe (mg/l), żelazo (mg/l), mangan (mg/l), temperaturę (C), przewodność elektryczną właściwą w 20 st. C (µS/cm), sól (mg/l), I-Mn (mg/l O₂), cyjanki wolne (mg/l), indeks fenolowy (mg/l), azot amonowy (mg/l), azot Kjeldahla (mg/l), azot azotanowy (mg/l), azot azotynowy (mg/l), nasycenie tlenem (% O₂), siarczany (mg/l), ogólny węgiel organiczny (mg/l), ChZT-Mn (mg/l), indeks oleju mineralnego (mg/l), rtęć i jej związki (µg/l), kadm (µg/l), ołów (µg/l), nikiel (µg/l), chrom (mg/l), substancje powierzchniowo czynne niejonowe (mg/l), substancje powierzchniowo czynne anionowe (mg/l), substancje powierzchniowo czynne kationowe (mg/l).

(akta kontroli str. 84-85, 389-398, 655-660, 669-672, 722-725, 814-820)

2.8. W okresie objętym kontrolą przeprowadzono ogółem 145 kontroli dotyczących spełnienia wymagań związanych z ochroną wód Odry i jej dopływów, w tym 85 kontroli interwencyjnych (w tym 41 kontroli ujęto jako kontrole w ramach „Cyklu kontrolnego Odry”). W 65 przypadkach stwierdzono naruszenie wymagań związanych z ochroną środowiska lub naruszenie warunków korzystania ze środowiska. W wyniku żadnej

⁴⁶ W dniach: 30 i 31 sierpnia oraz 7 i 8 września 2022 r. pracownicy RDOŚ i Inspektoratu pobrali próby w tych samych miejscach.

z tych kontroli nie wydawano decyzji wstrzymujących działalność prowadzoną z naruszeniem przepisów i warunków.

(akta kontroli str. 86-87, 821-840)

2.9. Realizując wynikający z art. 2 ust. 1 pkt 17 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska obowiązek współdziałania w wykonywaniu czynności kontrolnych z innymi organami kontroli, Inspektorat m.in. rozpatrywał wnioski jednostek samorządu terytorialnego o przeprowadzenie kontroli, przekazywał organom administracji państwowej oraz organom samorządu terytorialnego informacje o wynikach przeprowadzonych kontroli, dokonywał wymiany informacji o wynikach kontroli. Współpraca ze Strażą Graniczną dotyczyła wykonywania kontroli w strefie nadgranicznej, a z Państwową Strażą Pożarną przeciwdziałania poważnym awariom.

W ramach współpracy z PGW Wody Polskie RZGW w Gliwicach, Inspektorat dokonywał wymiany informacji dotyczących zagadnień z zakresu gospodarki wodno-ściekowej pozyskanych w toku prowadzonych kontroli oraz kierował wystąpienia dotyczące podjęcia działań leżących w kompetencjach tej jednostki w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości. W związku z sytuacją na Odrze przeprowadzono kilka spotkań z udziałem przedstawicieli RZGW w Gliwicach, a także przekazywano kierownictwu RZGW na bieżąco wyniki badań pobranych prób wody.

W piśmie skierowanym 8 sierpnia 2022 r. do GIOŚ, Inspektorat odnosząc się do problemu występowania śniętych ryb w Kanale Gliwickim przedstawił podjęte od 29 marca 2022 r. interwencje, działania i wyniki analiz pobranych prób wody. Nie wykazały one znacząco podwyższonych stężeń badanych parametrów, wysokie stężenie chlorków było typowe z uwagi na odprowadzane wody z kopalń, brak też było podstaw do powiązania – w opinii Inspektoratu – tych zanieczyszczeń z występującym w sierpniu 2022 r. masowym śnięciem ryb w dolnym biegu Odry.

Inspekcja Ochrony Środowiska włączona została także w wojewódzki system zarządzania kryzysowego oraz uwzględniono ją w Wojewódzkim Planie Zarządzania Kryzysowego jako organ uczestniczący w akcjach związanych ze skażeniami chemicznymi, pożarami zakładów przemysłowych oraz zagrożeniami dla jakości powietrza. Uczestnictwo przedstawicieli Inspektoratu w posiedzeniach zespołów zarządzania kryzysowego dotyczyło głównie zagrożeń związanych z jakością powietrza⁴⁷.

W związku z kryzysem ekologicznym na Odrze zwołano 11 sierpnia 2022 r. naradę w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim, w której uczestniczył m.in. Zastępca Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska⁴⁸. Kolejne narady w formie telekonferencji zwoływanych przez służby Wojewody Śląskiego z udziałem przedstawiciela Inspektoratu odbywały się codziennie w dniach od 12 sierpnia do 26 sierpnia 2022 r., oraz 29 i 30 sierpnia 2022 r., 2, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 15 i 19 września 2022 r.⁴⁹.

Przedstawiciele Inspektoratu mieli także możliwość śledzenia telekonferencji organizowanej przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, w której

⁴⁷ Procedur wewnętrznych dotyczących ww. działań, w tym wymiany informacji z innymi organami, nie opracowano w Inspektoracie.

⁴⁸ W naradzie wzięli udział także m.in. Śląski Państwowy Inspektor Sanitarny, Zastępca Śląskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji, przedstawiciel Delegatury Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Katowicach oraz ze strony Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego (ŚUW): Wojewoda Śląski, Wicewojewoda, Dyrektor Generalny oraz Dyrektor Wydziału Zarządzania Kryzysowego ŚUW.

⁴⁹ Uczestnikami tych telekonferencji byli m. in. Wojewoda Śląski, przedstawiciele Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Weterynarii, Komendanta Wojewódzkiego Policji, Komendanta Wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej, Państwowej Straży Rybackiej oraz Dyrektor RZGW w Gliwicach (PGW Wody Polskie).

uczestniczył Wojewoda Śląski oraz włączenia się do nich celem przedstawienia raportu ze swojej działalności, a w szczególności wyników analiz próbek pobranych poprzedniego dnia, wniosków wynikających z oblotów dronem i wizji terenowych oraz omówienia bieżących interwencji i działań.

Inspektorat nie otrzymywał od organizatorów ww. konferencji dokumentacji podsumowującej telekonferencje, ani nakładającej obowiązki lub polecenia do realizacji. Jak wyjaśnił Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, narady miały charakter informacyjny i pozwalały w trybie roboczym wymieniać informacje.

W ramach współpracy pomiędzy organami zaangażowanymi w rozwiązanie kryzysu ekologicznego na Odrze, 7 września 2022 r. odbyło się spotkanie na służbie w Rudzińcu z udziałem Wojewody Śląskiego i Wojewody Opolskiego, w toku którego omówiono bieżącą sytuację.

Wojewoda Śląski w związku z kryzysem ekologicznym na Odrze nie wydawał poleceń Śląskiemu Wojewódzkiemu Inspektorowi Ochrony Środowiska wykonania określonych czynności, ani nie przekazywał wytworzonych przez siebie dokumentów, protokołów lub notatek z ww. spotkań. Upoważnieni przedstawiciele Inspektoratu uczestnicząc w zwoływanych przez Wojewodę Śląskiego posiedzeniach, naradach i telekonferencjach (11 sierpnia 2022 r., codziennie od 12 do 26 sierpnia 2022 r., 29 i 30 sierpnia 2022 r., 2, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 15, 19 września 2022 r.) przekazywali aktualne dostępne informacje.

Inspektorat nie był włączony w realizację zadań w ramach międzynarodowego planu ostrzegawczo-alarmowego dla Odry.

(akta kontroli str. 141-144, 256-258, 660)

2.10. Odnosząc się do barier w sprawnej identyfikacji przyczyn, skali oraz skutków kryzysu ekologicznego na Odrze, Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska wyjaśnił, że od 1 września 2019 r., w związku z wprowadzoną reformą wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska straciły część swoich kompetencji, w tym związanych z prowadzeniem Państwowego Monitoringu Środowiska. Od tego czasu w obszarze ich kompetencji jest prowadzenie kontroli podmiotów korzystających ze środowiska w szerokim zakresie określonym ustawą o Inspekcji Ochrony Środowiska. Wobec tego obecnie zatrudnieni pracownicy – w znakomitej większości inspektorzy ochrony środowiska – posiadają wiedzę i kompetencje do oceny zakładów, wykorzystywanej przez nie technologii pod kątem formalnego spełniania wymogów prawnych, prawidłowości działania instalacji, oceny odpadów, przedkładanych wyników pomiarów itp. Wśród tych kompetencji jest również umiejętność oceny zanieczyszczenia wód powierzchniowych spowodowanego awariami, poszukiwanie źródeł oraz sprawców tego zanieczyszczenia.

Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska wyjaśnił dalej, że w województwie śląskim w początkowej fazie sytuacji kryzysowej na rzece Odrze (w sierpniu 2022 r.) nie występowały przypadki awaryjnego zanieczyszczenia wód, ani przypadki masowego śnięcia ryb. We wrześniu 2022 r., kiedy wystąpiło śnięcie ryb w Kanale Gliwickim w Rudzińcu, w początkowej fazie poszukiwane były źródła ewentualnego awaryjnego zanieczyszczenia, które mogłyby być odpowiedzialne za tę sytuację. Te poszukiwania nie przyniosły rozstrzygnięcia co do przyczyny. Z końcem sierpnia Minister Klimatu i Środowiska przekazała do publicznej wiadomości komunikat, że prawdopodobnym czynnikiem powodującym śnięcie ryb jest złota alga, która występuje w wodach Odry. Wstępny raport zespołu do spraw sytuacji powstałej na rzece Odrze, powołanego przez Minister Klimatu i Środowiska, potwierdzający te informacje został opublikowany 30 września 2022 r. Stanowi on podstawę dalszych kierunkowych badań dla wyjaśnienia przyczyn katastrofy. Wg tego raportu,

dotychczas zgromadzone dowody naukowe wskazują, że do katastrofy na Odrze doszło w wyniku masowego zakwitów mikroglonów *Prymnesium parvum*, które wytworzyły zabójcze dla ryb toksyny. Zjawisku sprzyjały specyficzne warunki hydrologiczno-meteorologiczne, które przyczyniły się do zmiany parametrów wody. Jednocześnie naukowcy stwierdzili, że Odra jest rzeką o złym stanie ekologicznym, płynie przez tereny przemysłowe. Zasolenie miejscami, szczególnie na mających połączenie z rzeką kanałach na Śląsku, jest zbliżone do wartości notowanych w Bałtyku. Jednak stan wody w 2022 r. nie odbiegał pod względem jakości od danych z Państwowego Monitoringu Środowiska, jakie od lat są charakterystyczne dla tej rzeki.

Powyższe wnioski pokazują, że co do zasady Inspektorat nie miał możliwości, aby wykryć bezpośrednią przyczynę śnięcia ryb. Była to sytuacja nowa, wcześniej nie rozpoznana, mieszcząca się w kategorii badań biologicznych, leżących całkowicie poza kompetencjami (rozumianymi zarówno jako formalne kompetencje ustawowe jak i kompetencje merytoryczne) Inspektoratu. W zaistniałej sytuacji Inspektorat podejmował działania kontrolne, obejmujące podmioty wprowadzające ścieki do wód dorzecza Odry, aby sprawdzić między innymi, czy wprowadzane ścieki odpowiadają posiadanym pozwoleniom wodnoprawnym lub pozwoleniom zintegrowanym. Inspektorat prowadził i prowadzi nadal (w lutym 2023 r.) awaryjny monitoring rzeki Odry, Kanału Gliwickiego oraz Kłodnicy. Te działania są działaniami pomocniczymi, stwarzającymi bazę informacji do dalszej analizy przez naukowców. Obecnie nie są znane bezpośrednie przyczyny wyrzutu toksyn przez mikroglony. Przyjmuje się, że sprzyja temu susza, wysokie temperatury i zanieczyszczenie wody, a w szczególności zasolenie. Inspektorat, kontrolując podmioty wprowadzające ścieki do dorzecza Odry, sprawdza, czy nie przekraczają one nałożonych na nie dopuszczalnych limitów.

(akta kontroli str. 876-877)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Działania Inspektoratu podejmowane w związku wystąpieniem zagrożeń jakości wód Odry były adekwatne i bezzwłoczne. Pierwsze informacje dotyczące występowania śniętych ryb w Kanale Gliwickim wpłynęły 30 marca 2022 r. W reakcji na te oraz kolejne informacje o wystąpieniu zanieczyszczeń inspektorzy ochrony środowiska udawali się we wskazane miejsca, dokonywali rozpoznania terenu, a w szczególności kanałów i wylotów ścieków. W każdej sytuacji potwierdzającej wystąpienie zanieczyszczeń pobierano próby wody i przekazywano je do laboratorium GIOŚ.

Spośród ogółem 145 kontroli dotyczących jakości wód Odry i jej dopływów zrealizowanych w okresie od 1 lipca 2021 r. do 31 grudnia 2022 r. 51⁵⁰ kontroli przeprowadzono po ujawnieniu z początkiem sierpnia 2022 r. przypadków śnięcia ryb w Odrze na dużą skalę. W ramach tych wzmożonych działań mieściło się także doraźne zadania pn. „Cykl kontrolny w związku z zanieczyszczeniem Odry” wskazane przez GIOŚ i polegające na dodatkowych 41 kontrolach 39 podmiotów istotnych z punktu widzenia ryzyka wprowadzenia dużych ładunków zanieczyszczeń do Odry i jej dopływów. W 65 kontrolach (co stanowiło 44,8% wszystkich kontroli Odry i jej dopływów, w tym 22 kontrolach zrealizowanych na zlecenie GIOŚ) stwierdzono nieprawidłowości, w tym przekraczanie parametrów odprowadzanych do środowiska wód, jednakże skala i rodzaje naruszeń nie pozwalały powiązać ich z obserwowanym kryzysem ekologicznym.

Działalność kontrolna Inspektoratu zgodna była z przyjętymi planami kontroli oraz otrzymanymi z GIOŚ wytycznymi.

⁵⁰ Co stanowiło 60,0% wszystkich kontroli interwencyjnych dot. wód Odry i jej dopływów.

Inspektorat prawidłowo i zgodnie z otrzymanymi wytycznymi z GIOŚ reagował na stwierdzone przypadki śnięcia ryb w Odrze i jej dopływach, które wystąpiły latem 2022 r. Po ujawnieniu się dużej ilości śniętych ryb w Odrze od sierpnia 2022 r. Inspektorat zintensyfikował swoje działania, w tym od 11 sierpnia 2022 r. do 5 października 2022 r. dokonywał codziennie poboru wód. Próby te podlegały badaniom w CLB GIOŚ w zakresie uzgodnionym z GIOŚ. W tym okresie analizowano szereg czynników mogących mieć wpływ na śnięcie ryb.

Zarówno przeprowadzone kontrole, jak i analiza zebranych informacji, w tym wyników badań laboratoryjnych pobranych prób oraz danych automonitoringowych, nie doprowadziły do ujawnienia przyczyn i czynników potencjalnie odpowiedzialnych za śnięcie ryb.

Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska współpracował z innym organami zaangażowanymi w działania związane z kryzysem ekologicznym, a w szczególności z Wojewodą Śląskim i GIOŚ. W ramach tej współpracy udostępniał innym organom informacje o dokonanych ustaleniach, tj. o wynikach oględzin terenu, w tym dokonanych z użyciem dronów, wynikach badań pobranych prób wody oraz przeprowadzonych kontroli.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości NIK nie formułuje uwag ani wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Katowice, 28 kwietnia 2023 r.

Kontroler
Piotr Graca

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach

Gł. specjalista kontroli państwowej

.....